OSMANLI DÖNEMİ İLMÎ ÇALIŞMALARI -I

Editör

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

sonçağ akademi

Kitabın Adı : OSMANLI DÖNEMİ İLMÎ ÇALIŞMALARI - I -
Editör : Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

1. Baskı : Mayıs 2021 ANKARA

ISBN : 978-625-7604-55-0
Yayın No : 1168

© Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

Bu eserde yayımlanan yazıların içerikleriyle ilgili her türlü yasal sorumluluk, yazar veya yazarlarına aittir.

Tüm hakları yazarına aittir. Yazarın izni alınmadan kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, çoğaltılması yapılamaz. Yalnızca kaynak gösterilerek kullanılabilir.

SONÇAĞ AKADEMİ

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı No.: 48/49 İskitler 06070 ANKARA

T / (312) 341 36 67 - GSM / (533) 093 78 64

www.soncagyayincilik.com.tr

soncagyayincilik@gmail.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 47865

BASKI VE CİLT MERKEZİ

UZUN DİJİTAL MATBAA, SONÇAĞ YAYINCILIK MATBAACILIK TESCİLLİ MARKASIDIR.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı No.: 48/48 İskitler 06070 ANKARA

T / (312) 341 36 67

www.uzundijital.com

uzun@uzundijital.com

OSMANLI DÖNEMİNDE DÖRT HALİFE VE EHL-İ BEYTİN FAZİLETİNE DAİR YAZILAN MANZUM BİR HADİS DERLEMESİ

Abdullah Taha İMAMOĞLU[*]

Öz

Hadis edebiyatında dört halife ve ehl-i beytin faziletine dair hadislerin derlendiği edebî bir türden bahsetmek mümkündür. Hadis tarihinde nakil dönemine denk gelen Osmanlı devrinde de konuyla ilgili müstakil kitap ve risâlelerin telif edildiği bilinmektedir. Lakin rivâyet dönemindeki telif tarzı nakil döneminde hadislerin şiirle tercümesinin yapıldığı bir edebî türü de ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmayla Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi'nde 196 demirbaş numarayla kayıtlı *Mecmua* içerisinde yer alan ve tek nüshasını tespit edebildiğimiz bir yazmanın ilmi neşri yapılacaktır. Müellifi meçhul olan söz konusu eser, bir varaktan müteşekkildir ve on hadisin manzum tercümesini içermektedir. Mevcut yazma Osmanlı ilmî geleneğinin bir hasılası diğer yönüyle de rivâyet dönemi İslâmî ilimler geleneğinin halkası olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Dönemi, Ehl-i Beyt, Dört Halife, Fazilet, Manzum Tercüme

A Compilation of Hadith Written On The Virtues of The Four Caliphs and Ahl Al-Bayt in Ottoman Period

Abstract

In hadith literature, there is a literary genre in which the hadiths regarding the virtue of the four Caliphs and The People of the House (Ahl al-Bayt) are compiled. During the Ottoman period, which is regarded as the transmission period in the history of hadith, it is possible see specific books and treatises written on this subject. However, the manner of

[*] Doç. Dr., Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, atahaimamoglu@trakya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9792-8208.

writing in the transmission period also revealed a literary genre in which hadiths were translated into poetry during the period of narration. In this paper, we will analyze and present the scientific publication of a manuscript whose unique copy we have determined in the Compilation (*Majmua*) in Kayseri Raşid Efendi Library recorded as no 196. The compilation, whose author is unknown, consists of a folio and contains the translation of nine hadiths in verse. The current manuscript should be considered as a result of the Ottoman scientific tradition as well as a chain of the Islamic sciences tradition during the narrative period.
Keywords: Ottoman period, Ahl Al-Bayt, Four Caliphs, Virtues, Poetical Translation

Giriş

Hadis literatüründe dört halife ve ehl-i beytin faziletlerinin zikredildiği müstakil bahisler zamanla risale ve eser hüviyetine bürünmüş ve zaman içerisinde edebi bir tür meydana getirmiştir. Bu konuyla ilgili rivâyetlerin musannifler tarafından temel hadis kaynaklarında hususiyetle fezâil ve menâkıb bölümlerinde bir araya getirildiği görülmektedir. Hadis tarihinin nakil dönemine tesadüf eden Osmanlı devrinde de bu konuyla ilgili müstakil kitap ve risâlelerin telif edildiği görülmektedir. Bu devirde rivâyet dönemi telif tarzının muhtevası korunmuş ve üslup olarak manzum hadis tercümeleri devreye girmiştir.

Osmanlı ulemasının ehl-i sünnet hassasiyeti çerçevesinde gelişen dört halife ve ehl-i beyt algısının oluşmasında özellikle Safevi Devlet yönetimi tarafından dört halifenin ilk üçüne ilişkin yürüttüğü dini söylemin ve siyasi anlayışın da tesirinin olması muhtemeldir.[354] Zira şiirle söyleyiş yahut manzum eser üretimi hem edebî inceliğin ızharı

[354] Osmanlı'nın klasik çağındaki sahâbe ve ehl-i beyt algısının genel durumu için bk. Mehmet Efendioğlu, "XVI. Asır Osmanlı Yönetiminde Sahâbe ve Ehl-i Beyt Hassâsiyeti", *Sahn-ı Semân'dan Dârülfünûn'a Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası, Alimler, Müesseseler ve Fikri Eseler XVI. Yüzyıl*, ed. Ekrem Demirli vd. (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2017), 83-96.

hem de duygu ve düşüncelerin terennümünün yansıması olarak kabul edilmelidir. *Cihâr-yâr-ı Güzîn Rıdvânu'llahi Teâlâ Aleyhim Ecma'în Hazerâtı Hakkında Vâride Olan Ehâdîs-i Şerîfedür* başlıklı tek nüshası tespit edilen bu yazmayla Osmanlılar devrinde ortaya konulan mezkur eserin ilmi neşri yapılacaktır. Ayrıca müellifi meçhul bu risâlenin rivâyet dönemi İslami ilimler geleneğiyle irtibat kuran ve Osmanlı ilim geleneği içerisinde üretilen bir çalışma olması, günümüz hadis tarihi çalışmalarına da katkı sunması hedeflenmektedir.[355]

1. Osmanlı Döneminde Dört Halife ve Ehl-i Beytin Faziletine Dair Yazılan Eserler

Osmanlı ulema ve mutasavvıf zümrelerinin dört halife ve ehl-i beyt algısının şekillenmesinde özellikle tasavvuf tarihi çalışmalarında önemli bir kaynak olarak kullanılan menâkıbnâme türündeki eserlerin ayrı bir yeri vardır. Tabakât nevinin bir alt türü olan menâkıbnâmeler gerek ilimler tarihinin seyrinin izlenmesinde gerekse biyografi yazıcılığının gelişmesinde tarihçilere zengin bir malzeme sunmaktadır.

Bu açılardan önem arzeden Halvetî menâkıbnâmelerinden *Lemezat-ı Hulvî*'de de hulefa-yı raşidîn ile ehl-i beyt arasındaki samimiyeti ortaya koyan bazı menkıbelere tesadüf edilmektedir. Hz. Ömer (öl. 23/644) ile Hz. Ali (öl. 40/661) ve evladı Hz. Hasan (öl. 49/669), Hz. Hüseyin (öl. 61/680) arasındaki muhabbete atıf yapan,[356] Hz. Osman (öl. 35/656) ile Hz. Ali ve Hz. Hasan arasındaki hürmeti ortaya koyan[357] bu menkıbeler dört halife ile ehl-i beyt arasındaki samimiyeti yeterince izah etmekte ve bu algının niteliği hakkında kısmen bilgi vermektedir. Cemâleddin Hulvî'nin (öl. 1064/1654) *Lemezât-ı Hulvîyye* adlı eserinde hem halifelere hem de ehl-i beyte dair yazdığı şiirlerden bazıları şu şekildedir.

---

[355] Bu giriş yazısı yakın bir zamanda neşredilecek olan "Şeyh Mehmed Rami Gülman Efendi'nin *Tuhfetü'l-Ahbâb fî Fezâili'l-Ashâb* isimli eserinin girişine yazdığımız incelemeden ihtisar edilmiştir. Gülman'ın telif ettiği mezkûr eser bu makalenin daha kapsamlısı addedilebilir. Adı geçen eser dört halife ve ehl-i beytin faziletine dair derlenen hadislerden oluşan *Tuhfetü'l-Ahbâb fî Fezâili'l-Ashâb* isimli risaledir.

[356] Cemâleddîn Mahmud Hulvî, *Lemezât-ı hulviyye*, haz. Mehmet Serhan Tayşi (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 1993), 40-41.

[357] Hulvî, *Lemezât*, 47.

Hz. Ebû Bekir
Enbiya Serverine oldu refîk,
Evvel iman idendürür Sıddîk,

Vây anâ kim adavet ide anâ,
Vâcibu'l-katl olup o'dürür zındîk.[358]

Hz. Ömer
Âşikâr eyledi dini Ömer
Ehl-i velâyet açtı gösterdi hüner.

Kırdı adâyı habibin aşkına
Yerini kâfirlerin şakar.[359]

Hz. Osman
Yâr-ı sâlis Hazret-i Osmandır
Halka hem ol rahmet-i Rahman'dır

Bezl-i mâl etti gazâ'ya cânlar,
Âdeti dâîm anın ihsândır.[360]

Hz. Ali
Cân u dilden deyub yürü her bâr,
Şâh-ı Merdân Hakk dürür Kerrâr

Rûz-ı mahşerde sâki-i küser,
Ol dürür hem livâkeş-i muhtâr.[361]

Hz. Hasan
Lutf u Hak ile oldu çünkü Hasan,
Hamd idüp cümle halk dedi ahsen

[358] Hulvî, *Lemezât*, 33.
[359] Hulvî, *Lemezât*, 39.
[360] Hulvî, *Lemezât*, 45.
[361] Hulvî, *Lemezât*, 49.

Kurretü'l-ayn İbn binti Resûl,
Benzer idi Resûle hulk u hüsnü Hasan.[362]

Hz. Hüseyin
Ehl-i İslam'a oldu kurret-i ayn,
Şehriyâr-i cihân İmam-ı Hüseyin,

Hak yolunda çalıştı oldu şehîd
Din-i İslam'a cerilmişken zeyn[363]

Kurretü'l-aynıma her kim iderse cefâ
Etme gufranına ya Rabb kıyametde sezâ[364]

Menâkıbnâmelere ilaveten hadis edebiyatında da dört halife ve ehl-i beytin faziletine dair bir literatürün oluştuğundan daha önce bahsedilmişti. Osmanlılar devrinde de bu edebî birikimin devam ettiği görülmektedir. Bu eserlerden bazıları şunlardır:

1. Taşköprizade Mehmed Kemaleddin Efendi (öl. 1030/1622), *Miskiyyetü'l-hitâm fi ehâdisi seyyidi'l-enâm*. Mezkur risâle manzum ve mensur kırk hadis tercümesi ve şerhidir. Eser dönemin padişahı Sultan I. Ahmed'in (öl. 1026/1617) Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'ye (öl. 910/1504-1505) ait *er-Risâletü'l-aliyye fi'l-ehâdîsi'n-nebeviyye* isimli Farsça kırk hadisin tercümesinin yapılmasını talep etmesiyle kaleme alınmıştır. Taşköprîzâde Kemaleddin Efendi bu eserdeki en sahih rivâyetleri seçmiş, ayrıca *Kütüb-i sitte* ve diğer hadis kitaplarını tarayarak Cihâr-yâr-ı güzin hakkında bulduğu kırk hadisi ekleyerek ve şerhini de yaparak padişaha arzetmiştir.[365]

362 Hulvî, *Lemezât*, 85.
363 Hulvî, *Lemezât*, 89.
364 Hulvî, *Lemezât*, 91.
365 Selahattin Yıldırım, "XVII. Yüzyıl Osmanlı Muhaddisleri ve Eserleri", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 14 (2004), 158; Yakup Poyraz, M. Sefa Çakır, "Taşköprîzade Kemaleddin Mehmed ve Şerh-i Ehadis-i Erbain Adlı Eseri", *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 3/5 (2014), 137-138; Hüseyin Vâiz Kaşifî, *Ahlak-ı Muhsinî: Kaşifi'nin ahlak kitabı*, haz. Murat Demirkol (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019), 18.

2. Süleyman b. İbrahim el-Belhî el-Kazvinî (öl. 1294/1877), *Yenâbîu'l-mevedde li-zi'l-kurba ehli'l-ibtidâ.* Bu eserde ehl-i beyt konusu delilleriyle incelenmiş ve yüz bab başlığı altında ehl-i beytin faziletleri ele alınmıştır.[366] Tathîr âyetinden[367] hareketle söze başlayan müellif kitabında kullandığı kaynaklara işaret ederek *Kütüb-i sitte* dâhil birçok hadis kaynağına atıf yapmıştır. Ayrıca ehl-i beyt konusunda yazılan müstakil eserlere de müracaat etmiştir.[368]

3. Topbaşzade Ahmed Kudsî (öl. 1305/1887), *Hidayetü'l-murtâb fî fezâili'l-ashâb*. Topbaşzade'nin bazı arkadaşları kendisinden ashâb-ı kirâm hakkında bir eser yazmasını talep etmişlerdir.[369] Mezkur telif bir mukaddime, yirmi fasıl ve bir hatimeden oluşmaktadır.[370]

4. Şeyh Mehmed Râmî [Gülman] (öl. 1956), *Tuhfetü'l-ahbâb fî fezâili'l-ashâb.* Râmî Gülman, Bedeviye Tarikatı'nın Beylerbeyi'nde bulunan Settâriye Dergahı'nın son şeyhidir.[371] Osmanlı Türkçesi ile yazılıp 22 Kasım 1910 tarihinde yayımlanan muhtasar risale dört halife ve ehl-i beytin faziletine dair hadislerin derlenmesinden oluşmuş yine aynı müellif tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.[372] Râmî Efendi, bu risâlesini herhangi bir tarikat ayrımı yapmaksızın bütün ehl-i tarike ithaf etmiş ve risaledeki hadisler ehl-i sünnet itikadının mevcut anlayışına uygun bir şekilde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali şeklinde sıralanarak tertip edilmiştir. Ardından Resûlullah Efendimiz'in (sav)

---

366 Eserin Türkçe'ye tercümesi için bk. Şeyh Süleyman b. İbrahim el-Kunduzi el-Hanefi el-Belhî, *Delilleriyle Ehl-i Beyt'e Meveddet: Yenabiu'l-Mevedde li-Zevi'l-Kurba*, thk. Seyyid Ali Cemal Eşref el-Hüseyni, çev. Adalet Çakır, Derya Çakır Baş, Gülgun Uyar (İstanbul: Sufi Kitap, 2018).

367 *"Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden ancak kiri götürmeyi ve sizi tertemiz kılmayı dilemektedir."* (Ahzâb, 33/33) meâlindeki âyet-i kerime tathîr âyeti olarak maruftur.

368 Selahattin Yıldırım, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Muhaddisleri ve Eserleri", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 13 (2004), 293.

369 Topbaşzade Ahmed Kudsi b. Mustafa, *Hidâyetü'l-murtab fi fezâili'l-ashâb*, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1292/1875), Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. A. Fikri Yavuz (İstanbul: Meral Yayınevi, 1972), 1/ 250.

370 Yıldırım, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Muhaddisleri ve Eserleri", 296.

371 Derya Baş, *Yirminci Asırda Rindmeşrep bir Bedevi Şeyhi Râmî Efendi,* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019), 39-40.

372 Derya Baş, *Bedevi Şeyhi Râmî Efendi,* 39-40.

güzide torunları ve Hz. Ali'nin evladı olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ve onların muhtereme anneleri Hz. Fatıma'ya (öl. 11/632) dair seçilen hadisler dört halife ile ehl-i beytin bir araya getirildiği manzume olarak tertip edilmiştir.

5. Bursalı Mehmed Tahir (öl. 1925), *Fezail-i İmâm-ı Ali (ra) Hakkında Şerefvarid Ehâdîs-i Şerife ve Tercümeleri* ve *Hasaneyn Hakkında Şerefvârid Olan Ehâdîs-i Şerîfe ve Tercümeleri.* Mehmed Tahir'e ait her iki eserin de neşredilmediği ifade edilmiştir.[373]

Gerek yukarıda zikredilen eserler gerek ilmî neşri yapılacak olan bu yazma, Osmanlı sünnî düşüncesinin hâkim görüşü olan ehl-i sünnete tâbi bir anlayışın tezahürü olarak kabul edilmelidir.

2. *Cihâr-yâr-ı Güzîn Rıdvânu'llahi Teâlâ Aleyhim Ecma'în Hazerâtı Hakkında Vâride Olan Ehâdîs-i Şerîfedür* Başlıklı Yazma Eser

Cihâr-yâr-ı Güzîn Rıdvânu'llahi Teâlâ Aleyhim Ecma'în Hazerâtı Hakkında Vâride Olan Ehâdîs-i Şerîfedür başlığını taşıyan müellifi meçhul risale, Kayseri Raşid Efendi yazma eser kütüphanesinde 000196 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Mezkur risâle bir varaktan (66b-67a vr.) müteşekkildir ve mündericatında on hadis mevcuttur. İlk üç halife hakkında ikişer, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e dair de dört hadis bulunmaktadır.

Muhtelif risalelerin derlenip bir araya getirildiği bir *Mecmua* içerisinde yer alan yazma, Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi'ne sonradan intikal eden ve 1 Ağustos 1333/1 Ağustos 1917 tarihinde Hacı Halil Efendi Kütüphanesi'nden nakledilen 167 adet mühürlü eserden biridir. Hacı Halil Efendi'nin mühründeki tarihten 1164/1750'de vakfedildiği anlaşılmaktadır ki bu tarih yazmanın tarihlendirilmesi açısından da önem arzetmektedir.[374] *Mecmua*'nın içerisinde yapıtları bulunan kişilere bakıldığında Şehid Ali Paşa'nın (öl. 1716), Nâbî'nin (öl. 1712), Kemalpaşazade'nin (öl. 1534), Abdurrahman Abdi Paşa'nın (öl. 1686), Ali el-Kârî'nin (öl. 1605) tarihlerinde vefat ettikleri görülmektedir. Bu tarihler

---

373 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1/6.

374 Müjgan Cumbur, "Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi ve Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi* 8 (1969), 187.

eserlerin 16. yüzyıl ile 18.yüzyıllar arasında telif edildiğini ve neşri yapılacak olan bu derlemenin de içinde bulunduğu *Mecmua*'nın bu tarihler arasında oluşturulduğunu düşündürmektedir. Ayrıca *Mecmua*'nın muhtevası incelendiğine içindeki risalelerin "Hz. Peygamber'i ve mucizelerini konu edinen şemâil, mirac, mevlid, kırk hadis, kıyamete dair bir hadisin şerhi ve muhtelif kasidelerden" oluştuğu görülmektedir.

Mecmua İçerisinde Yer Alan Risaleler

1. *er-Risâletü'ş-Şemâiliyye*, [y.y.], Yazma, [kitabın telif tarihi: 988], 1b-29a vr.

2. Cevâbî, *Mucize Risalesi*, [y.y.], Yazma, [t.y.], 30b-34a vr.

3. Abdülbaki Arif [Efendi] b. Mehmed, (1125), *Mi'racname*, [y.y.], Yazma, [t.y.], 35b-46b vr.

4. Nâbî, *Nâbî Efendi'nin Şehid Ali Paşa'ya Mektubu*, [y.y.], Yazma, [t.y.], 47a-48a vr.

5. Nâbî Yusuf b. Abdullah er-Ruhavî, (1124), *Mevlid Risalesi*, [y.y.], Yazma, [t.y.], 48b-51a vr.

6. Nâbî Yusuf b. Abdullah er-Ruhavî, (1124), *Manzum Hadis-i Erbain Tercümesi*, [y.y.], Yazma, 1124. 52b-58a vr.

7. Nushî [Efendi], Mustafa b. eş-Şeyh Mahmud, *Hadis-i Erbain Tercümesi*, [y.y.], Yazma, [t.y.], 59b-66a vr.

8. *Cihâr-yâr-ı Güzîn Rıdvânu'llahi Teâlâ Aleyhim Ecma'în Hazerâtı Hakkında Vâride Olan Ehâdîs-i Şerîfedür*, [y.y.], Yazma, [t.y.], 66b-67a vr.

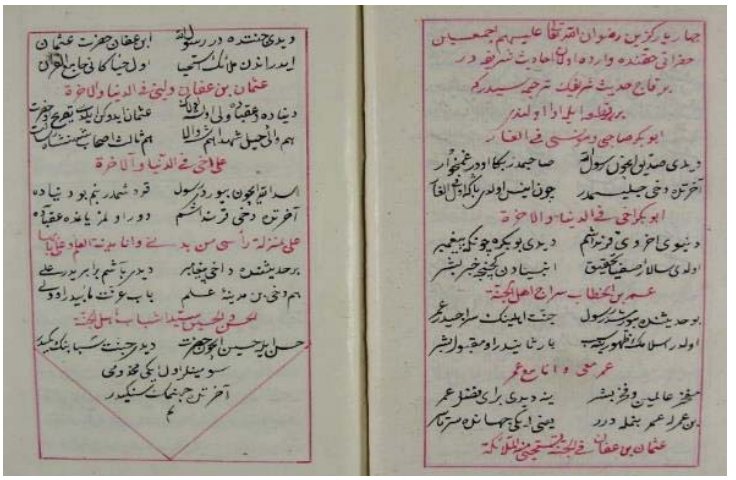
9. Ebüssuud Mehmed b. Mehmed el-İmâdî, (982), *Ahvâl-i Kıyâmet*, [y.y.], Yazma, [t.y.], 68b-72a vr.[375]

10. Abdurrahman Abdi Paşa el-Vezir İstanbullu Vakanüvis, *Kaside-i Bürde Tercümesi* (*Şerhu Kasideti Ka'b b. Züheyr*), [y.y.], Yazma, [t.y.] 75b-105a vr.

11. Feyzî, *Kaside-i Emali Tercümesi*, [y.y.], Yazma, [t.y.], 107b-118b vr.

[375] Ebüssuud Efendi'ye nisbet edilen bu eserin aslında İbn Kemal'e ait olduğu için bk. Özer Şenödeyici "Kemal Paşazade Tarafından Tercüme Edildiği Düşünülen Bir Risale: Ahvâl-i Kıyâmet", *Türklük Bilimi Araştırmaları* 36 (2014), 291-319.

12. Ali el-Kârî Nureddîn Ali b. Sultan Muhammed el-Herevî, (1014), *Zav'ü'l-Meâli li Bed'i'l-Emâli* (*Şerhu Kasideti Bed'i'l-Emâli*), [y.y.], 119b-142b vr.

Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi, nr. 196/8, vr. 1a-1b, ilk ve son sayfa.

3. Yazma Neşri

[1a] ***Cihâr-yâr-ı Güzîn Rıdvânu'llahi Teâlâ Aleyhim Ecma'în Hazerâtı Hakkında Vâride Olan Ehâdîs-i Şerîfedür***

Birkaç Hadîs-i Şerîfüñ Tercemesidür ki
Birer Kıt'a ile Edâ Olundı[376]

(Metin)

1. *Ebû Bekrin sâhibî ve mû'nisî fi'l-ğâri* [377]

أَبُو بَكْرٍ صَاحِبِي وَمُؤْنِسِي فِي الْغَارِ

(Ebû Bekir arkadaşımdır ve mağaradaki can dostumdur.)

Didi Sıddîk içün Rasûlu'llâh
Sâhibimdür bana odur gam-hor

[376] Derlemenin son hâlini mukabele etme nezaketinde bulunan Arş. Gör. Uğur Boran'a müteşekkirim.

[377] Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü's-sahâbe*, thk. Vasıyullâh Muhammed Abbas (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1983), 1/396; Ebû Nuaym Isbahânî, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtu'l-esfiyâ* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1409), 4/303.

Âhiretde dahi celîsimdür
Çûn enîs oldı bañа ol fi'l-ğâr

2. *Ebû Bekrin ehî fi'd-dünyâ ve'l-âhireti* [378]

أبُو بَكْرٍ أخِي فِي الدُّنْيا والآخِرَةِ

(Ebû Bekir dünyada ve âhirette kardeşimdir.)

Dünyevî uhrevî karındaşum
Didi Bû Bekre çûn ki Peygamber

Oldı sâlâr-ı asfiyâ tahkîk
Enbiyâdan geçince hayr-ı beşer

3. *Ömer b. el-Hattâb sirâcu ehli'l-cenneti* [379]

عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ سِرَاجُ أَهْلِ الْجَنَّةِ

(Ömer b. Hattab cennet ehlinin kandilidir.)

Bu hadîsinde buyurmışdur Resûl
Cennet ehlinüñ sirâcıdur Ömer

Oldur İslâm'uñ zuhûrına sebeb
Yâr-ı sânîdür o makbûl-i beşer

4. *Ömer ma'î ve ene ma'a Ömer* [380]

عُمَرُ معي و انا مع عمر

(Ömer benimledir ben de Ömer ile beraberim.)

Mefhar-i âlemîn ü fahr-ı beşer
Yine didi berây-ı fazl-ı Ömer

---

[378] Deylemî, *Müsnedü'l-firdevs* (Kayseri: Raşid Efendi Kütübhânesi, 108), 1/437; Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr Süyûti, *Cemü'l-cevâmi el-marûf bi Câmii'l-kebîr*, thk. Dr. Ali Cuma (Mısır: Dâru's-Saâde li't-Tıbâa, 2005), 1/146.

[379] Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü's-sahâbe*, 1/428; Deylemî, *Müsnedü'l-firdevs*, 3/55; Süyûtî, *Câmiu'l-kebîr*, 14/313.

[380] Şemsüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz Zehebî, *Mîzânu'l-itidâl fî nakdi'r-ricâl*, thk. Ali el-Becavî vd., ([y.y.], [t.y.]), 2/675.

Ben Ömer'le Ömer benümle dürür
Ya'nî iki cihânda ser-tâ-ser

5. *Osmân b. Affân fi'l-cenneti yestahyî minhu el-melâ'iketi* [381]
عُثْمَانَ بن عفان فِي الجنة يستحي منه الملائكة
(Osman b. Affan cennettedir. Melekler dahi ondan haya ederler.)

[1b] Didi cennetdedür Rasûlu'llâh
İbn-i Affân hazret-i Osmân

İder andan melâ'ike istihyâ
Ol hayâ kânı câmiu'l-Kur'ân

6. *Osmân bin Affân veliyyî fi'd-dünyâ ve'l-âhireti* [382]
عُثْمَانَ بن عفان أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ
(Osman sen dünyada ve âhirette benim dostumsun.)

Dünyâda vü ukbâda velî ol şeh-i levlâk
Osmân idügin eyledi tasrîh o hazret

Hem vâlî-i hayl-i şühedâ hem şeh-i vâlâ
Hem sâlis-i ashâb-ı şehinşâh-ı Risâlet

7. *Aliyyun ehî fi'd-dünyâ ve'l-âhireti* [383]
عَلِيٌّ أَخِي فِي الدُّنْيَا والآخِرَةِ
(Ali dünyada ve âhirette kardeşimdir.)

[381] Müslim, "*Fezaiulu's-sahabe*", 26; Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Müsnedu'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnaût, Adil Mürşid (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998), 1/384; Ebû Nuaym, *Fezailu'l-hulefa*, 1/43.
[382] Deylemî, *Müsnedü'l-firdevs*, 5/313.
[383] Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr*, thk. Hamdi Abdülmecîd es-Selefî, (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, [t.y.]), 13/197.

Esedu'llâh içün buyurdı Resûl
Kardeşimdür benüm bu dünyâda

Âhiretde dahî karındaşum
Dûr olmaz yanumda ukbâda

8. *Aliyyun minnî bi-menzileti re'sî min bedenî*[384]
عَلِيٌّ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ رَأْسِي مِنْ بَدَنِي
(Ali bendendir. Bedenimdeki baş mesabesindedir.)

9. *Ve ene medînetu'l-ilmi ve Aliyyun bâbuhâ*[385]
و أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا
(Ben ilmin şehriyim Ali ise o şehrin kapısıdır.)

Bir hadîsinde dahî Peygâmber
Didi başum beraberidür Ali

Hem dahî ben medîne-i ilm
Bâb-ı izzet me'âbıdur o velî

10. *el-Hasenü ve'l-Hüseynü seyyidâ şebâbi ehli'l-cenneti*[386]
الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ
(Hasan ve Hüseyin cennet ehlinin gençlerinin efendileridir.)

Hasen ile Hüseyn içün hazret
Didi cennet şebâbınuñ yekidür

---

384 Ebû Bekr el-Hatîb Ahmed b. Ali b. Sabit Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdât* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, [t.s.]), 7/462.
385 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr,* 11/65.
386 Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, thk. Mahmûd b. Ahmed et-Tahhân, (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1985), 1/117.

Sevmeyenler ol iki mahdûmı
Âhiretde cehennemüñ sengidür
Temme

4. Rivâyetlerin Tetkiki

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَبُو بَكْرٍ صَاحِبِي وَمُؤْنِسِي فِي الْغَارِ، سُدُّوا كُلَّ خَوْخَةٍ فِي الْمَسْجِدِ إِلَّا خَوْخَةَ أَبِي بَكْرٍ

1. İbn Abbas'dan (ra) nakledildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: "Ebû Bekir arkadaşımdır ve mağaradaki can dostumdur. Ebû Bekir'in ki hariç mescitteki bütün kapıları kapatın."[387]

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivâyet, Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Fezâilü's-sahâbe* isimli eserinde[388] ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inin en önemli nüshalarından birisinin sahibi olan el-Katîî'nin (öl. 378/988-989) *Cüzü'l-elf dinar*'ında[389] ve Ebû Nuaym'ın (öl. 430/1038) *Hilyetü'l-evliyâ* isimle eserlerinde yer almaktadır.[390] Hadisin lafzında geçen "خَوْخَةٍ" ifadesi geçiş kapısı olarak tercüme edilmiştir. İbnü'l-Esîr (öl. 606/1210) *en-Nihâye fî garibi'l-hadis* isimli eserinde bu kelimeyi büyük bir pencereye benzeyen küçük kapı şeklinde izah etmektedir. İki ev arasında bulunan bu kapı bir evden diğerine geçişlerde kullanılmaktadır.[391] Ali el-Kârî (öl. 1014/1605) *Mirkatü'l-mefâtih*'inde bu hadisin Kur'an'daki "O zaman onlar (Sevr dağının tepesindeki) mağaradaydılar. Peygamber, o vakit arkadaşına (Ebû Bekir Sıddik'e) 'Mahzun olma, şüphe yok ki Allah Teâlâ bizimle beraberdir.' diyordu."[392] âyetine atıf yapıldığını ifade etmiştir.[393]

---

387 Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü's-sahâbe*, 1/396; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliya*, 4/303.

388 Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü's-sahâbe*, 1/396

389 Ebû Bekir Ahmed b. Cafer el-Katîî, *Cüzü'l-elf dinar*, thk. Bedr b. Abdullah el-Bedr (Küveyt: Dâru'n-Nefâis, 1993), 1/440.

390 Ebû Nuaym el-Isbahânî, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakatu'l-esfiyâ*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1409), 4/303; 5/25.

391 Abdülkerim eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fî garîbi'l-hadisi ve'l-eser* (Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, 1979), 2/86.

392 Tevbe, 9/40.

393 Ali el-Kârî el-Herevî, *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhi mişkâti'l-mesâbîh* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2002), 9/3888.

Hadisin isnadları

[Ahmed b. Hanbel]→ Muhammed → İsmail b. Sinan Ebû Ubeyde el-Usfûrî → Mâlik b. Miğvel → Talha b. Musarrif → Saîd b. Cübeyr → İbn Abbas → Resûlullah (sav)[394]

[el-Katîî]→ Muhammed → Ebû Ubeyde el-Usfûrî İsmail b. Sinan → Malik b. Miğvel → Talha b. Musarrif → Saîd b. Cübeyr → İbn Abbas → Resûlullah (sav) [395]

[Ebû Nuaym] → Ebû Bekir b. Hallâd ve Ahmed b. Cafer b. Malik → Muhammed b. Yûnus b. Musa → İsmail b. Sinan Ebû Ubeyde el-Usfûrî → Malik b. Miğvel → Talha b. Musarrif → Saîd b. Cübeyr → İbn Abbas → Resûlullah (sav)[396]

[Ebû Nuaym] → Ahmed b. Cafer b. Hamdân → Muhammed b. Yûnus el-Kedimî → İsmail b. Yesâr Ebû Ubeyde el-Usfûrî → Malik b. Miğvel → Talha b. Musarrif → Saîd b. Cübeyr → İbn Abbas → Resûlullah (sav) [397]

Ebû Nuaym'ın hadisin isnadı hakkındaki değerlendirmesi Saîd-Talha-Mâlik şeklinde gelen isnadın garib olduğu yönündedir. Musannif, bu hadisi sadece Ebû Ubeyde'den yazdığını ifade etmiştir. Ebû Nuaym, hadisin İbn Abbas → Saîd → Ya'lâ b. Hakîm tarikinin sabit olduğunu, Talha isnadının ise garib olduğunu belirtmiş İsmail'in Mâlik'ten naklettiği rivâyetin ferd olduğu hükmünü vermiştir.[398]

عَن عائِشَةَ أبو بكر مني وأنا منه، و أَبُو بَكْرٍ أخِي فِي الدُّنْيا والآخِرَةِ

2. Hz. Aişe'den (ra) nakledildiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Ebû Bekir bendendir ve Ben de ondanım. Ebû Bekir dünya ve âhirette kardeşimdir."[399]

Tahrîc ve Değerlendirme

Deylemî'nin (öl. 558/1163) *Müsnedü'l-Firdevs*'inde[400] ve Süyûti'nin (öl. 911/1505) *Câmiu'l-kebîr*[401] isimli eserlerinde nakledilen hadisin isnadında yer alan Abdurrahman b. Amr b. Cebele'nin (öl. ?) yalancı olduğu ifade edilmiştir. Dr. Ali Cuma

394 Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü's-sahâbe*, 1/396.
395 el-Katîî, *Cüzü'l-elf dinar*, 1/440.
396 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 4/303.
397 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliya*, 5/25.
398 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliya*, 4 303; 5/25.
399 Deylemî, *Müsnedü'l-firdevs*, 1/ 437; Süyûtî, *Câmiu'l-kebîr*, 1/146.
400 Deylemî, *Müsnedü'l-firdevs*, 1/ 437.
401 Süyûti, *Câmiu'l-kebîr*, 1/146.

riyasetindeki heyetin aktardığına göre rivâyet, Albânî (öl. 1999) ve Gumârî (öl. 1997) tarafından mevzu olarak değerlendirilmiştir.[402] Münâvî (öl. 1031/1622) ise aynı râvî için zayıf değerlendirmesinde bulunmuştur.[403] Yalnız bu hadis Ali el-Kârî tarafından yukarıdaki hadisle birlikte ele alınmış Hz. Ebû Bekir'in hicret esnasında Resûlullah'a Sevr mağarasında refiklik etmesi aralarındaki dostluğun hususi oluşuna hem dünyada hem de âhirette dost olacaklarına dair bir îmâ olarak yorumlanmıştır.[404]

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ سِرَاجُ أَهْلِ الْجَنَّةِ

3. Abdullah b. Ömer'den (ra) nakledildiğine göre Resûllullah (sav) şöyle buyurdu: "Ömer b. el-Hattâb cennet ehlinin kandilidir."[405]

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis ilk dönem kaynaklarından Ahmed b. Hanbel'in *Fezâilü's-sahâbe* adlı kitabında,[406] Hasan b. Arafe'nin (öl. 257/870) *Cüz*'ünde,[407] Ebû Nuaym'ın *Hilyetü'l-evliyâ*'sında[408] ayrıca Deylemî'nin *Müsnedü'l-firdevs*'inde[409] tahric edilmiştir. Hadisin metnindeki "سِرَاجُ" ifadesi parlayan ve ailesine ışık saçan anlamında şerh edilmiştir.[410] Eskiden ışık yerine kullanılan kandil insanların yollarını bulması için onlara nasıl fayda sağlıyorsa Hz. Ömer de cennetlikler içerisinde bir kandil gibi parlayacaktır.

---

402 Süyûti, *Câmiu'l-kebîr*, 1/146.
403 Ali b. Zeynelabidin el-Münâvî, *Feyzu'l-kadir şerhi'l-camii's-sağîr* (Mısır: Mektebetü't-Ticariyyeti'l-Kübrâ, 1356), 1/18.
404 Ali el-Kârî, *Mirkatü'l-mefâtih*, 9/3888.
405 Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü's-sahâbe*, 1/428; Deylemî, *Müsnedü'l-firdevs*, 3/55; Süyûti, *Câmiu'l-kebîr*, 14/313.
406 Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü's-sahâbe*, 1/428.
407 Ebû Ali el-Hasen b. Arafe el-Bağdâdî ibn Arafe, *Cüzü'l-Hasen b. Arafe el-Abdi*, thk. Abdurrahman b. Abdülcebbar el-Firyâvî, (Küveyt: Dâru'l-Aksa, 1985), 1/44.
408 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliya*, 6/333.
409 Deylemî, *Müsnedü'l-firdevs*, 3/55.
410 Münâvî, *et-Teysir bi şerhi camii's-sağir*, 2/147.

Hadisin isnadları

[Ahmed b. Hanbel]→ Muhammed → el-Hasen b. Arefe → Abdullah b. İbrahim el-Gıfârî → Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem → Babası → İbn Ömer → Resûlullah (sav)[411]

[İbn Arafe] → Abdullah b. İbrahim el-Gıfarî el-Medenî → Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem → Babası → İbn Ömer → Resûlullah (sav) [412]

[Ebû Nuaym]→ Süleyman b. Ahmed → Ubeydullah b. Muhammed el-Ömerî → Bekr b. Abdülvehhab → Muhammed b. Ömer el-Vakıdî → Mâlik → İbn Şihab → Saîd b. el-Müseyyib – Ebû Hüreyre - Resûlullah (sav) [413]

Ebû Ya'lâ el-Halîlî, Mâlik'in isnadı bu tarikle yazdığını ifade etmiştir. Bu isnadın el-Gıfârî → Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem → Babası → İbn Ömer şeklinde gelen isnadına göre hadis mahfuz hükmünü taşımaktadır. Aclûnî'nin (öl. 1162/1749) hadis hakkındaki değerlendirmesi ise Bezzâr'ın İbn Ömer'den naklettiği bu hadisin senedinin zayıf olduğu yönündedir. Ebû Nuaym'ın naklettiği Ebû Hüreyre (öl. 58/678) isnadı ise gariptir.[414] Albânî'nin bu hadis hakkında verdiği hüküm ise mevzudur.[415] Ebû Nuaym'ın değerlendirmesine göre Mâlik'den gelen isnad garibdir ve el-Vâkıdî bu rivâyetinde teferrüd etmiştir.[416]

عن ابن عباس مرفوعاً: أنا مع عمر وعمر معي حيث حللت، من أحبه فقد أحبني، ومن أبغضه فقد أبغضني

4. İbn Abbas'dan (ra) merfu olarak nakledildi ki: "Ben Ömer ile beraberim. Ömer de her bulunduğum yerde benimle beraberdir. Her kim Ömer'i severse beni sevmiş olur. Her kim de ona buğzederse bana buğzetmiş olur."[417]

---

411 Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü's-sahâbe*, 1/428.
412 İbn Arafe, *Cüzü'l-Hasen b. Arafe el-Abdî*, 1/44.
413 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliya*, 6/333.
414 İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbas a'mmâ iştehere mine'l-ehâdîsi alâ elsineti'n-nâs* (Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1351), 2/72.
415 Münavî, *Feyzü'l-kadîr*, 4/360.
416 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliya*, 6/333.
417 Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hasen İbn Asâkîr, *Tarihu Dımaşk*, thk. Amr b. Garame el-Umerî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995), 44/127, 195; Zehebî, *Mîzânü'l-itidâl*, 2/675.

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis İbn Asâkir'in (öl. 571/1176) *Tarihu Dımaşk* adlı muhalled kitabında iki farklı sahabeden nakledilmiştir.[418] Ancak her iki rivâyetin de medar râvîsi Atâ b. Ebî Rebâh'tır (öl. 114/732). Ukaylî (öl. 322/934) diğer tarikteki "şayet salih kullar sayılsa sen de onlardansın Ey Ebû Bekir" şeklindeki lafzı da ilaveten belirtmiştir.[419]

Hadisin isnadları

[İbn Asâkir] → İbn Adî → Muhammed b. Hamdun b. Halid en-Neysaburî → Ahmed b. Bekr Ebû Said el-Balisî → Haccâc b. Muhammed el-A'ver → İbn Cüreyc → Atâ b. Ebî Rebâh → Ebû Saîd el-Hudrî → Resûlullah (sav) [420]

[İbn Asâkir] → İbn Adî → Ali b. Davud el-Kantarî → Kardeşi Muhammed b. Davud → Ebû'l-Berekat el-Enmatî → Ebû Bekir eş-Şamî → Ebû'l-Hasen el-Atikî → Ebû Yakub b. ed-Dahil → Ebû Cafer Muhammed b. Amr el-Ukaylî →Yusuf b. Musa el-Mervezî → Süheyl b. İbrahim el-Carudî Ebü'l-Hattâb → Yahyâ b. Muhammed → Abdülvahid b. Ebi Amr el-Esedî → Atâ b. Ebî Rebah → İbn Abbas → Resûlullah (sav)[421]

Zehebî bu hadisin Abdülvahid b. Ebî Amr el-Esedî'nin Atâ'dan naklettiği bir rivâyet olduğunu söylemiştir. Ukaylî, Atâ'nın İbn Abbas'dan merfu olarak naklettiği bu hadisi tasvip etmemiş ve bu hadisin kizb yani uydurma olduğunu ifade etmiştir. Ukaylî ayrıca hadisin meçhul olduğunu ve mütabiinin mevcut olmadığını söyleyerek hükmen mahfuz olmadığını da belirtmiştir.[422]

أن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم وعثمان حدثاه: أن أبا بكر استأذن على رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو مضطجع على فراشه لابسٌ مِرْطَ عائشة، فأذن لأبي بكر وهو كذلك، فقضى إليه حاجته س. ثم انصرف، ثَم استأذن عمر، فأذن له وهو على تلك الحال فقضى إليه حاجته ثم انصرف، قال عثمان: ثم استأذنت عليه، فجلس وقال لعائشة: اجمعي عليك ثيابك، فقضى إلي حاجتي ثم انصرفت، قالت عائشة: يا رسول الله، ما لي لم أرك فَزِعْت لأبي بكر وعمركما فزعت لعثمان؟ قال رسول

---

418 İbn Asâkir, *Tarihu Dımaşk*, 44/127

419 İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânu'l-mîzân*, thk. Dâiretü'l-maarif en-Nizamiye (Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî, 1971), 5/295.

420 İbn Asâkir, *Tarihu Dımaşk*, 44/127.

421 İbn Asâkir, *Tarihu Dımaşk*, 44/195.

422 İbn Hacer, *Lisânu'l-mîzân*, 5/295.

الله صلى الله عليه وسلم إن عثمان رجل حي، وإني خشيت إن أذنت له على تلك الحال أن لا يبلغ إليّ في حاجته. وقال الليث: وقال جماعة الناس: إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعائشة ألا أستحي ممن يستحي منه الملائكة؟

5. Resûlullah'ın (sav) eşi Hz. Âişe ve Hz. Osman'dan (ra) nakledildiğine göre Ebû Bekir, Resûlullah'dan (s.a.v) izin istedi. Peygamber Efendimiz o esnada yatağına uzanmış bir haldeydi ve eşi Hz. Âişe'ye ait bir elbiseyi üzerine doğru çekmişti. Ebû Bekir'e izin verdi ve o söyleyeceklerini söyledi ve gitti. Resûlullah hâlini hiç bozmadı. Akabinde Ömer izin istedi. Ona da izin verdi ve o da söyleyeceklerini söyledi ve gitti. Resûlullah halini yine bozmadı. Osman dedi ki: Sonra da ben izin istedim. Resûlullah toparlandı ve oturdu. Âişe'ye de "hem elbisemi hem de kendi elbiseni topla" buyurdu.

Ben de söyleyeceklerimi söyledim ve gittim. Bunun üzerine Hz. Âişe: Ey Allah'ın Resûlü! Ne oluyor ki, Ebû Bekir ve Ömer için toparlanmadığın halde Osman için toparlandın ve elbiseni düzelttin' dedi. Hz. Peygamber (sav) de 'şüphesiz ki Osman çok hayâlı bir insandır. Eğer aynı hâl üzere ona izin verseydim, hayâsından dolayı ihtiyacını bana söyleyemeyeceğinden korktum' buyurdu.

Daha sonra Leys bazı muhaddislerin söyle söylediğini nakletti: Resûlullah (sav) Hz. Âişe'ye 'meleklerin kendisinden hayâ ettiği kişiden ben hayâ etmeyeyim mi?'[423] buyurdu.

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivâyet, Müslim'in (öl. 261/875) *el-Camiu's-sahih*'inde,[424] Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde[425] ve Ebû Nuaym'ın *Fezailu'l-hulefa*'sı[426] gibi muhtelif hadis kaynaklarında zikredilmektedir. Hadisin lafzında zikredilen "مِرْطَ" ifadesi Nevevî (öl. 676/1277) tarafından pamuktan mamul elbise olarak izah edilmiştir. Ketenden mamul olduğunu ve gömlek olduğunu söyleyenler de vardır.[427]

---

423 Müslim, "Fezâilü's-sahâbe", 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/384; Ebû Nuaym, *Fezâilü'l-hulefa*, 1/43.

424 Müslim, "Fezâilü's-sahâbe", 26

425 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/384

426 Ebû Nuaym, *Fezâilü'l-hulefa*, 1/43.

427 Ebû Zekeriyya Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Minhâc şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc* (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1392), 15/169.

Hadisin isnadları

[Müslim] → Yahyâ b. Yahyâ ve Yahyâ b. Eyyûb ve Kuteybe ve İbn Hucr → İsmail b. Cafer → Muhammed b. Ebî Harmele → Atâ ve Süleyman ve İbn Yesâr ve Ebû Seleme b. Abdurrahman → Hz. Aişe [428]

[Ahmed b. Hanbel] → Haccâc → Leys → Ukayl → İbn Şihâb → Yahyâ b. Saîd b. el-As → Saîd b. As → Hz. Osman ve Hz. Aişe [429]

[Ahmed b. Hanbel] → Yakûb → Babası → Salih → İbn Şihab → Yahyâ b. Saîd b. el-As → Saîd b. As → Hz. Aişe ve Hz. Osman [430]

[Ebû Nuaym] → İbrahim b. Abdullah → Muhammed b. İshak b. Huzeyme → Ali b. Hucr → İsmail b. Ca'fer → Muhammed b. Ebî Harmele → Atâ ve Süleyman b. Yesâr ve Ebû Seleme b. Abdurrahman → Hz. Aişe [431]

Hadis iki farklı sahabeden nakledilmiştir ve Şuayb el-Arnaût'a göre *Müsned*'deki hadisin isnadı sahihtir.[432] Ahmed b. Hanbel bu hadisi iki farklı isnad ile nakletmiş ve ikinci rivâyetin Ukayl tarikiyle mânâ bakımından aynı olduğunu lakin bazı lafız farklılıklarının olduğunu kaydetmiştir. [433]

عن جابر قال: بينما نحن مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فى بيت فى نفر من المهاجرين فيهم أبو بكر وعمر وعثمان وعلى وطلحة والزبير وعبد الرحمن وسعد بن أبى وقاص، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " لينهض كل رجل إلى كفئه ونهض النبى صلى الله عليه وسلم إلى عثمان فاعتنقه وقال أنت ولى فى الدنيا والآخرة

6. Cabir b. Abdullah'dan (ra) nakledildiğine göre O şöyle demiştir: Biz Resûlullah (sav) ile muhacirlerden bir adamın evinde idik. Aramızda Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Talha (ra), Zübeyr (ra), Abdurrahman (ra), Sa'd b. Ebi Vakkas (ra) da vardı. Resûlullah (s.a.v) her birini yattıkları yerden uyandırmak için yanlarına gitti ve Osman'ı da ellerini

---

428 Müslim, "Fezâilü's-sahâbe", 26.
429 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/384.
430 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/384.
431 Ebû Nuaym, *Fezâilü'l-hulefa*, 1/43.
432 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/384.
433 Nevevî, *Minhâc*, 15/169.

boynuna koyarak uyandırdı ve ona şöyle dedi: Ey Osman sen benim dünyada ve âhirette dostumsun. [434]

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis, Deylemî'nin *Müsnedü'l-firdevs*'inde zikredilmiştir.[435] Ancak diğer ilk dönem hadis kaynaklarında tespit edilememiştir. Muahhar dönem kaynaklarında hadisin Ebû Ya'lâ tarafından nakledildiği ifade edilmiştir.

Hadisin isnadı

[Ebû Ya'lâ] → Şeybân b. Ferrûh → Talha b. Zeyd → Ubeyde b. Hassân → Atâ el-Keyharanî → Câbir

Şevkânî, Süyûtî'nin *el-Leâlî'l-masnûa* isimli eserinden nakilde bulunarak bu hadisin Ebû Ya'lâ'dan Cabir tarikiyle merfu olarak nakledildiğini ifade ettikten sonra râvilerinden Ubeyde b. Hassân'ın mevzu hadisler rivâyet ettiğini, Talha b. Zeyd'in de kendisiyle ihticâc edilemeyeceğini nakletmiştir. Ancak Hâkim *Müstedrek*'inde bu hadisin Buhari ve Müslim'in şartlarına uyduğunu ve sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî ise hadisin Talha b. Zeyd'den dolayı zayıf olduğunu çünkü onun Ubeyde b. Hassân'dan naklettikleri rivâyetlerin zayıf olduğu kanaatindedir.[436]

عن ابن عمر قال : آخى رسول الله صلى الله عليه وسلم بين أصحابه فجاء علي تدمع عيناه فقال يا رسول الله آخيت بين أصحابك ولم تؤاخ بيني وبين أحد فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم أنت أَخِي فِي الدُّنْيَا والآخِرَةِ

7. Abdullah b. Ömer'den (ra) nakledildiğine göre Resûlullah (sav) ashabını birbirleriyle kardeş kıldı. Ali gözünden yaş damlayarak Resûlullah'ın yanına geldi ve Ey Allah'ın elçisi sen ashabını birbiriyle kardeş ilan ettin ama beni kimseyle kardeş etmedin deyince Resûlullah (sav) "Benim kardeşim dünya ve âhirette sensin" buyurdu. [437]

---

[434] Deylemî, *Müsnedü'l-firdevs*, 5/313.

[435] Deylemî, *Müsnedü'l-firdevs*, 5/313.

[436] Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkânî, *el-Fevâidü'l-mecmâa fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa*, thk. Abdurrahman Yahyâ el-Muallimî, ([y.y.], [t.y.]), 1/341.

[437] Tirmizî, "Menâkıb", 21; Hâkim, *Müstedrek*, 3/14; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 13/197.

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis, Tirmizî'nin (öl. 279/892) *es-Sünen*'inde,[438] Taberânî'nin (öl. 360/971) *el-Mu'cemu'l-kebir*'inde[439] ve Hâkim'in *Müstedrek*'inde[440] kaydedilmiştir.

Hadisin isnadları

[Tirmizî] → Yusuf b. Musa el-Kattân el-Bağdadî → Ali b. Kâdim → Ali b. Salih b. Hayyî → Hakîm b. Cübeyr → Cemî b. Umeyr et-Teymî → İbn Ömer → Resûlullah (sav) [441]

[Taberânî] → İbrahim b. Nâile el-Isbahânî → İsmail b. Amr el-Becelî → Kays b. er-Rebî → Cehhâf → Cümey' b. Umeyr → İbn Ömer → Resûlullah (sav)[442]

[Hâkim] → Abdullah b. İshak b. İbrahim el-Adl b.-Bağdad → Abdurrahman b. Muhammed b. Mansûr el-Harisî → Ali b. Kadim → Ali b. Salih b. Hayyî → Hakîm b. Cübeyr → Cümey' b. Umeyr → İbn Ömer → Resûlullah (sav)[443]

İmam Tirmizî bu hadise hasen garib hükmünü vermiş,[444] Albânî ise hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.[445] Hâkim bu hadisi Salim b. Ebî Hafsa'nın Cemî'den bazı lafızların ziyadesiyle mütabii olduğunu ifade etmiştir.[446] Zehebi, Hâkim'in *Müstedrek*'i üzerine yazdığı telhiste Cemi b. Umeyr hakkında bazı ithamların bulunduğunu ifade etmiştir.[447] Mübarekpûri (öl. 1935), Hâkim b. Cübeyr'in zayıf bir râvî olduğunu ve Şîîliğe meyilli olduğunu söylemiştir. Ancak

438 Tirmizî, "Menâkıb", 21.
439 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 13/197.
440 Hâkim, *Müstedrek*, 3/14.
441 Tirmizî, "Menâkıb", 21.
442 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 13/197.
443 Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek a'lâ's-sahîhayn*, (Kâhire: Dâru'l-Haremeyn, 1997), 3/14.
444 Tirmizî, "Menâkıb", 21.
445 Tirmizî, "Menâkıb", 21.
446 Hâkim, *Müstedrek*, 3/14.
447 Hâkim, *Müstedrek*, 3/16.

Ahmed b. Hanbel'in kendisinden muâhât[448] hadisini naklettiğini de söylemiştir.[449]

عَنِ الْبَرَاءِ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: عَلِيٌّ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ رَأْسِي مِنْ بَدَنِي

8. Berâ'dan (ra) nakledildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: "Ali benim bedenimdeki baş mesabesindedir."[450]

Tahrîc ve Değerlendirme

Hatib el-Bağdadî, Resûlullah'ın bu sözü bir kaptan dut yerken söylediğini ifade etmiş ve eseri *Tarihu Bağdad*'da kaydetmiştir.[451]

Hadisin isnadı

[Hatîb el-Bağdadî] → Eyyûb b. Yûsuf b. Eyyûb b. Süleyman b. Dâvûd Ebû'l-Kasım el-Bezzâz el-Mısrî → Anbes b. İsmail el-Kazzâz ve Yusuf b. Said b. Müslim ve Ebû'l-Velid b. Yezd el-Antakî ve Muhammed b. İbrahim b. Kesîr es-Sûfî → Ömer b. Muhammed b. İbrahim b. Süfyan ve Ebû Bekir el-Ebherî ve Ebû Hafs b. Şahin → Ebû'l-Hasen Muhammed b. İsmail b. Ömer el-Becelî → Dedesi Ebû'l-Kasım Eyyub b. Yûsuf b. Eyyûb → Anbes b. İsmail → Eyyûb b. Musab el-Kûfî → İsrail → Ebû İshak → Berâ → Resûlullah (sav)[452]

İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201) *el-İlelü'l-mütenahiye* adlı eserinde hadisin isnadında meçhul ravilerin olduğunu ifade etmiştir.[453] Albânî ise hadise dair zayıf hükmünü vermiştir.[454]

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْيَأْتِهِ مِنْ بَابِهِ

---

448 Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret ettikten sonra Mekkeli sahabîleri önce kendi aralarında daha sonra da Ensâr ile kardeş ilan ettiği uygulamanın adıdır. Detaylı bilgi için bkz. Hüseyin Algül, "Muâhât", *DİA*, 30/ 308-309.

449 Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahim Mübarekpûrî, *Tuhfetü'l-ahvezi bi şerhi Câmii't-Tirmizî*, (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, [t.y.]), 10/152.

450 Hatîb Bağdadî, *Târîhu Bağdad*, 7/462.

451 Hatîb Bağdadî, *Târîhu Bağdad*, 7/11.

452 Hatîb Bağdadî, *Târîhu Bağdad*, 7/11.

453 Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *el-İlelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâhiye*, thk. İrşâdulhak el-Eserî, (Pakistan: İdaretü'l-Ulûmü'l-Eseriye, 1981), 1/207.

454 Muhammed Nasıruddîn el-Albânî, *Sahihü'l-Câmii's-sağir ve ziyâdâtuhu*, ([y.y.]: el-Mektebetü'l-İslâmî, [t.y.].), 1/8240.

9. İbn Abbas'tan (ra) nakledildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: "Ben ilmin şehriyim. Ali ise kapısıdır. Her kim ilmi istiyorsa o kapıdan gelsin."[455]

Tahrîc ve Değerlendirme

Yazma eserde bu iki rivâyet birbiriyle cemedilerek zikredilmiştir. Halbuki bu iki rivâyet kaynakları ve sahabe ravileri itibariyle birbirinden farklıdır. Hadis Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde[456] ve Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-kebir* adlı eserinde[457] kaydedilmiştir. Ayrıca Hâkim *el-Müstedrek*'inde hadisin üç farklı tarikini zikretmiştir.[458] Hadisin sahabe ravilerinden olan İbn Abbas'tan (öl. 68/687-88) iki tarik, Cabir b. Abdullah'tan (öl. 78/697) ise bir tariki nakletmiştir. Tirmizî'deki lafızlar ise mânâ itibariyle aynı fakat lafız bakımından farklıdır. Tirmizî'nin *es-Sünen*'indeki bu hadisin tercümesi "Ben hikmetin eviyim, Ali ise o evin kapısıdır." şeklindedir.

Hadisin isnadları

[Tirmizî] → İsmail b. Musa → Muhammed b. Ömer b. er-Rumî → Şerîk → Seleme b. Küheyl → Süveyd b. Ğafele → es-Sunâbîhî → Ali → Resûlullah (sav)[459]

[Taberânî] → Ma'merî → Muhammed b. Ali es-Sâiğ el-Mekkî → Abdüsselam b. Salih el-Herevî → Ebû Muaviye → A'meş → Mücahid → İbn Abbas → Resûlullah (sav)[460]

[Hâkim] → Ebû Bekir Muhammed b. Ali eş-Şâşî→ Numan b. Harun el-Beledî → Ahmed b. Abdullah b. Yezid el-Harranî → Abdürrezzak → Süfyan es-Sevrî → Abdullah b. Osman b. Husyem → Abdurrahman b. Behman et-Teymî → Câbir b. Abdullah → Resûlullah (sav)[461]

İmam Tirmizî bu hadise dair garib münker hükmünü vermiştir. Hadisin bazı muhaddisler tarafından Şerik'ten nakledildiğini ve Şerik hariç diğer râvîlerin sika yani güvenilir

---

455 Tirmizî, "Menâkıb", 20; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr,* 11/65; Hâkim, *Müstedrek*, 3/ 137-138.
456 Tirmizî, "Menâkıb", 20.
457 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr,* 11/65.
458 Hâkim, *Müstedrek*, 3/ 137-138.
459 Tirmizî, "Menâkıb", 20.
460 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr,* 11/ 65.
461 Hâkim, *Müstedrek*, 3/137-138.

olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca bu hadisin İbn Abbas tarafından da rivâyet edildiğini de belirtmiştir. [462]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ

10. Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: "Cennet ehli gençlerin efendileri Hasan ve Hüseyin'dir."[463]

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis, İbn Ebî Şeybe'nin (öl. 235/849) *el-Musannef*'inde,[464] Tirmizî ve Nesâî'nin *es-Sünen*'lerinde,[465] Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde kaydedilmiştir.[466]

Şuayb el-Arnaût'a (öl. 2016) göre hadisin isnadı sahihtir. Hadisin isnadındaki râvîler, Buhârî ve Müslim'in râvîlerinden oluştuğundan dolayı güvenilirdir. Sadece Yezid b. Merdanibe (öl. ?) bu râvîlerden birisi değildir. Ondan da Nesaî nakilde bulunmuştur ve o da sikadır.

Râvî Muhammed b. Abdullah ez-Zübeyrî'nin künyesi ise Ebû Ahmed'dir. İbn Ebî Nu'm künyesiyle zikredilen râvî ise Abdurrahman el-Becelî'dir.[467] Tirmizî'nin kanaati bu hadisin hasen sahih olduğu yönündedir.

Şuayb el-Arnaût'a göre ikinci hadis de hükmen sahihtir ancak bu isnadı zayıftır. Çünkü râvîlerinden Kureyşli ve Haşimi olan Yezid b. Ebî Ziyad ve diğer râvîler Buhârî ve Müslim'in râvîlerindendirler ve güvenilirdirler. *Müsned*'deki ravilerden olan Ebû Nuaym'ın ismi el-Fazl b. Dükeyn'dir ve Süfyan es-Sevrî'nin talebesidir.[468]

Hadisin isnadları

[İbn Ebî Şeybe] → Vekî → Süfyan → Yezîd b. Ebî Ziyad → İbn Ebî Nu'm → Ebû Saîd → Resûlullah (sav)[469]

[İbn Ebî Şeybe] → Ebû'l-Ahvas → Ebû İshak → Ali → Resûlullah (sav)[470]

---

462 Tirmizî, "Menâkıb", 20.
463 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 1/117.
464 Ebû Bekir ibn Ebî Şeybe, *Musannef*, thk. Muhammed Avvâme, (Cidde: Şirketü Dâri'l-Kıble, 2006), 6/378.
465 Tirmizî, "Menâkıb", 31; Nesâî, "Hasâis", 46.
466 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 17/31; 18/138.
467 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 17/31.
468 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 17 31.
469 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/378.
470 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/378.

[Tirmizî] → Mahmud b. Gaylân → Ebû Davud el-Haferî → Süfyan → Yezid b. Ebî Ziyad → İbn Ebî Nu'm → Ebû Saîd el-Hudrî → Resûlullah (sav) [471]

[Nesâî] → Amr b. Mansur → Ebû Nuaym → Yezid b. Merdanibe → Abdurrahman b. Ebî Nu'm → Ebû Saîd el-Hudrî → Resûlullah (sav)[472]

[Ahmed b. Hanbel] → Muhammed b. Abdullah ez-Zübeyrî → Yezid b. Merdanibe → İbn Ebî Nu'm → Ebû Saîd el-Hudrî → Resûlullah (sav)[473]

[Ahmed b. Hanbel] → Abdullah → Babası → Ebû Nuaym → Süfyan → Yezid b. Ebî Ziyad → İbn Ebî Nu'm → Ebû Saîd el-Hudrî → Resûlullah (sav)[474]

Sonuç

Hadis edebiyatında fezâil ve menâkıb literatürü olarak ortaya çıkan edebi tür daha sonra gelişen tabakât literatürüyle eklemlenerek devam etmiştir. Hadis tarihinin ilk dönemlerinden itibaren ashâb neslinin faziletine ilişkin yazılan eserler rivâyet döneminin ilk devrelerinden itibaren ortaya çıkmış ve nakil dönemine tekabül eden Osmanlı devrinde her iki türde de birçok kitap ve risâle telif edilmiştir. Bu çalışmayla Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi'nde 196 demirbaş numarayla kayıtlı *Mecmua* içerisinde yer alan ve tek nüshasını tespit ettiğimiz bir yazmanın ilmî neşri yapılmış ve mevcut derlemenin Osmanlı ilmî geleneğinin rivâyet dönemiyle irtibatını sağlayan bir halkası olarak görülebileceği dile getirilmiştir. Ancak bu dönemin rivâyet döneminden farkı hadislerin şiirle tercümesinin yapıldığı manzum hadis tercümelerinin gelişerek vücut bulmasıdır.

Hadisler sıhhat açısından değerlendirilecek olursa mevcut on rivâyetten iki rivâyetin (5, 10) sahih, üç rivâyetin (1, 7, 9) hasen, beş rivâyetin ise (2, 3, 4, 6, 8) zayıf veya mevzû olduğuna ilişkin bir kanaat oluşmaktadır. Derlemede zikredilen zayıf hadislerin mevcudiyeti fezâil rivâyetleri

[471] Tirmizî, "Menâkıb", 31.
[472] Nesâî, "Hasâis", 46.
[473] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 17/31.
[474] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 18/138.

kapsamında değerlendirilmelidir. Zira hadis âlimlerinin ve râvilerin genel tavrı ahkâma dair hadislerde titiz davranmak, fezâil ve ahlak ile ilgili hadislerde ise tesâhül göstermektir. Bundan dolayı fezâile dair hadislerde sıhhatten ziyade anlam ve mahiyet ön plana çıkmıştır. Selahattin Polat'ın tespitine göre zayıf hadisleri mutlak kabul veya reddetmek yerine, özelliklerine ve kullanılacakları konuya göre ayrı ayrı değerlendirmek en isabetli yoldur. Nitekim ulemanın ekserîsinin geçmiş uygulamaları da bu yöndedir.[475]

Müellifi meçhul olan bu eserin *Mecmua*'nın içindeki diğer risalelerle birlikte düşünüldüğünde 18. yüzyılda yazıldığı söylenebilir. Osmanlı âlim ve şâirlerinin ehl-i sünnet hassasiyetini yansıtan bu manzum eserin özellikle Osmanlı-İran savaşlarının yoğun olarak yaşandığı bir dönemde yazılmış olması imkân dahilindedir. Risalede özellikle ilk üç halifeye karşı İran coğrafyasındaki keskin Şîî söylemi mutedil bir tavra doğru çeken bir üslup dikkati çekmektedir. Hadislerin manzum olarak tercüme edilmesi gerek İran'da gerekse Osmanlı'da hâkim olan şiirsel dile yatkın olunmasıyla da izah edilebilir.

Osmanlı ilmî geleneğinin günümüz hadis tarihi çalışmalarına düşülmesi gereken bir zeyl olarak sunulmasının hedeflendiği bu çalışmayla yazma eser kütüphanelerinde mevcut *Mecmua*'ların da hâlâ keşfedilmeyi bekleyen bir hazine değerinde olduğu görülmüştür. Zira aynı *Mecmua* içerisinde bulunan diğer risâlelerin bir tanesi hariç tamamı muhtelif vechelerden Hz. Peygamber'i konu edinmektedir. Bu çalışmayla yazma kitap kültürüne ve *Mecmua*'lara da dikkat çekilmiş ayrıca *Mecmua*'ların kimler tarafından derlendiği ve bir araya getirilen eserlerin muhtevasındaki tutarlılıkların, farklılıkların ve benzerliklerin incelenebileceği sonucuna da ulaşılmıştır. Nihai olarak Osmanlı ilmî geleneğine ait hadis-i

[475] Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifaye fî ilmi'r-rivâye,* 133-134; Ayşe Esra Şahyar, "Zayıf Hadisle Fezâil Konusunda Amel Edilebilirlik" Fikrinin Doğuşu ve Gelişimi", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 1/1 (2003), 32; Fatma Betül Altıntaş, "Zayıf Hadisle Amel mi, Zayıf Hadise Uygun Hüküm Vermek mi? Hanefilerin İhticaca Elverişsiz Rivâyetlere Yaklaşımları (el-Hidâye Örneği)", *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı – IV,* 1006.

erbain, tek hadis şerhleri, manzum ve mensur hadis tercümelerinin bu gibi *Mecmua*'lardan keşfedilip birçok araştırmaya imkan oluşturabileceği de belirtilmelidir.

Kaynakça

Aclûnî, İsmail b. Muhammed. *Keşfu'l-hafâ ve müzilü'l-ilbas a'mmâ iştehere mine'l-ehâdîsi alâ elsineti'n-nâs*. Kahire: Mektebetü'l-Kudsi. 1351.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. *Fezâilü's-sahâbe*. thk. Vasıyullâh Muhammed Abbas. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1983.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnaût, Adil Mürşid. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998.

el-Albânî, Muhammed Nasıruddîn. *Sahihü'l-Camii's-sağir ve ziyadatuhu*. [y.y.]: el-Mektebetü'l-İslami, [t.y.].

Altıntaş, Fatma Betül, "Zayıf Hadisle Amel mi, Zayıf Hadise Uygun Hüküm Vermek mi? Hanefilerin İhticaca Elverişsiz Rivâyetlere Yaklaşımları (el-Hidâye Örneği)". *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı- IV (6-8 Mayıs 2013, Bursa)*. 999-1007.

Ali el-Kârî, el-Herevî. *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhi Mişkâti'l-mesâbîh*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2002.

Baş, Derya. *Yirminci Asırda Rindmeşrep bir Bedevi Şeyhi Râmî Efendi Çağına Tanıklığı ve Tasavvuf Anlayışı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019.

Belhî, Şeyh Süleyman b. İbrahim el-Kunduzî el-Hanefî. *Delilleriyle Ehl-i Beyt'e Meveddet: Yenâbîu'l-Mevedde li-Zevi'l-Kurba*. thk. Seyyid Ali Cemal Eşref el-Hüseynî. trc. Adalet Çakır, Derya Çakır Baş, Gülgun Uyar. İstanbul: Sufi Kitap, 2018.

Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen. İstanbul: Meral Yayınevi, 1972.

Cumbur, Müjgan. "Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi ve Vakfiyesi". *Vakıflar Dergisi*. sy. 8 (1969), ss.185-196.

Deylemî, Ebû Mansûr. *Müsnedü'l-Firdevs*. Kayseri Raşid Efendi Kütübhânesi. no: 108 (yazma).

Efendioğlu, Mehmet. "XVI. Asır Osmanlı Yönetiminde Sahâbe ve Ehl-i Beyt Hassâsiyeti". *Sahn-ı Semân'dan Dârülfünûn'a Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası, Alimler, Müesseseler ve Fikri Eseler XVI. Yüzyıl*. ed. Ekrem Demirli vd. 83-96. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.

Gülman, Mehmed Rami. *Tuhfetü'l-Ahbâb fî Fezâili'l-Ashâb*. [y.y.], İstanbul, 1328.

Hâkim en-Nîsâbûrî. *el-Müstedrek a'la's-Sahîhayn*. Kâhire: Dâru'l-Haremeyn, 1997.

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr el-Hatîb Ahmed b. Ali b. Sabit. *Tarihu Bağdât*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, [t.s.].

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr el-Hatîb Ahmed b. Ali b. Sabit. *el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye*. Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifi'l-Osmaniyye, 1938.

Hulvî, Cemaleddîn Mahmud Efendi. *Lemezât-ı hulviyy*. haz. Mehmet Serhan Tayşi. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 1993.

İbn Arafe, Ebû Ali el-Hasen b. Arafe el-Bağdâdî. *Cüzü'l-Hasen b. Arafe el-Abdi*. thk. Abdurrahman b. Abdülcebbar el-Firyâvî. Küveyt: Dâru'l-Aksa, 1985.

İbn Asâkîr, Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hasen. *Tarihu Dımaşk*. thk. Amr b. Garame el-Umerî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir. *Musannef*. thk. Muhammed Avvâme. Cidde: Şirketü Dâri'l-Kıble, 2006.

İbn Hacer el-Askalânî. *Lisânu'l-mîzân*. thk. Dairetü'l-maarif en-nizamiye. Beyrut: Müessesetü'l-a'lemi, 1971.

İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec. *el-İlelü'l-mütenâhiye fi'l-ehadîsi'l-vâhiye*. thk. İrşadulhak el-Eserî. Pakistan: İdaretü'l-Ulumu'l-Eseriye, 1981.

İbnü'l-Esîr, Abdülkerim eş-Şeybânî el-Cezerî. *en-Nihâye fî garîbi'l-hadisi ve'l-eser*. Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, 1979.

Isbahânî, Ebû Nuaym. *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakatu'l-esfıyâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1409.

Isbahânî, Ebû Nuaym. *Fezâilü'l-hulefai'r-râşidîn*. thk. Salih b. Muhammed el-Ukayl. Medine: Dâru'l-Buhari, 1997.

Kaşifî, Hüseyin Vâiz. *Ahlak-ı Muhsinî: Kaşifi'nin ahlak kitabı*. haz. Murat Demirkol. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019.

el-Katîî, Ebû Bekir Ahmed b. Cafer. *Cüzü'l-elf dinar*. thk. Bedr b. Abdullah el-Bedr. Küveyt: Dâru'n-Nefais, 1993.

Mübarekpûrî, Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahim. *Tuhfetü'l-ahvezi bi şerhi Camii't-Tirmizi*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, [t.y.].

Münâvî, Ali b. Zeynelabidin. *et-Teysîr bi şerhi Camii's-sağîr*. Riyad: Mektebetü'l-İmam eş-Şafii, 1988.

Münâvî, Ali b. Zeynelabidin. *Feyzu'l-kadir şerhi'l-Camii's-sağîr*. Mısır: Mektebetü't-Ticariyyeti'l-Kübra, 1356.

Müslim b. Haccâc. *el-Câmiu's-Sahîh*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2001.

Nesâî, Ahmed b. Şuayb Ebû Abdurrahman. *el-Mücteba min es-Sünen*. Halep: Mektebetü'l-Matbuati'l-İslamiyye, 1986.

Nevevî, Ebû Zekeriyya Yahyâ b. Şeref. el-*Minhâc şerhi Sahihi Müslim b. el-Haccâc*. Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-Arabi, 1392.

Poyraz, Yakup; Çakır, M. Sefa. "Taşköprîzade Kemaleddin Mehmed ve Şerh-i Ehadis-i Erbain Adlı Eseri". *Dede Korkut Türk Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 3/5 (2014), 131-140.

Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr. *Cemü'l-cevâmi el-marûf bi Câmii'l-kebîr*. thk. Dr. Ali Cuma. Mısır: Dâru's-Saâde li't-tıbâa, 2005.

Şahyar, Ayşe Esra. "Zayıf Hadisle Fezâil Konusunda Amel Edilebilirlik" Fikrinin Doğuşu ve Gelişimi", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 1/1 (2003), 31-49.

Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. *el-Fevâidü'l-mecmua fi'l-ehadîsi'l-mevzûa*. thk. Abdurrahman Yahyâ el-Muallimi. [y.y.], [t.y.]

Şenödeyici, Özer. "Kemal Paşazade Tarafından Tercüme Edildiği Düşünülen Bir Risale: Ahvâl-i Kıyâmet". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 36 (2014), 291-319.

Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-evsat*. thk. Mahmûd b. Ahmed et-Tahhân. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1985.

Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *Mu'cemü'l-kebîr*. thk. Hamdi Abdülmecîd es-Selefî. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, [t.y.].

Tirmizî, Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Muhammed Nâsıruddîn el-Albânî. Riyad: Mektebetü'l-Maarif, 1417.

Topbaşzade, Ahmed Kudsî b. Mustafa. *Hidâyetü'l-murtâb fî fezâili'l-ashâb*. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1292/1875.

Yıldırım, Selahattin. "XVII. Yüzyıl Osmanlı Muhaddisleri ve Eserleri". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 14 (2004), 151-182.

Yıldırım, Selahattin. "XIX. Yüzyıl Osmanlı Muhaddisleri ve Eserleri". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 13 (2004), 263-315.

Zehebî, Şemsüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz. *Mîzânu'l-itidâl fi nakdi'r-ricâl*. thk. Ali el-Becavî vd.. [y.y.], [t.y.].